

A Wagner-udvartól a White Office-ig

MKE-irodák vándorlása

Egyesületünk történetét a Magyar Kémikusok Egyesülete centenáriumi emlékkönyve dolgozza fel. A kötet Tömpe Péter irányításával készült 2007-ben. De nemcsak az egyesületnek, hanem azoknak az épületeknek is megvan a történetük, amelyekben az MKE irodát bérelt. Az első székhely a Kossuth Lajos utcában volt, a legújabb, a Fehér úti White Office-ba 2024 nyarán költözött az egyesület. Ebben a képes összeállításban az emlékkönyv alapján vesszük sorra a régi irodák épületeit.

Akadémia utca 3. – ahol az Egyesület megalakult

Az Akadémia utca 3. alatt (a „Feldunasor”-on) álló, klasszicista stílusú épületet Hild József tervezte Tánzer József megbízásából, innen a neve: Tánzer-ház (1836). Majdnem harminc évig, az MTA székházának megépültéig a Dunára nézett. Kétemeletes, belső udvaros, mára középületté átalakított lakóépület. Egyik későbbi tulajdonosáról Wodianer-háznak is nevezték; itt lakott egy ideig, többek között, Trefort Ágoston és Eötvös József, „de Pestnek Windischgrätz által történt bombáztatásakor 1849-ben Trefortnak a Wodianer Rudolf-féle házban a Dunaparton levő lakásán (ma Akadémia-utca 3. sz.) butoraival és könyvtárával együtt elégett”, és talán erre a sorsra jutott Eötvös lakása is [1]. A kémiai Nobel-díjas Hevesy György családja szintén ebben a házban lakott Hevesy születéskor.

Az Akadémia utca 3.-ban egyesületek is működtek, például a Magyar gabonakereskedők és malmok védegylete, a Lipótvárosi orvostársaság, az Egyesült lipótvárosi polgári kör (ahogy akkoriban írták ezeket a neveket). A polgári kör dísztermében alakult meg 1907-ben a Magyar Kémikusok Egyesülete. Az MKE centenáriumi emléktábláját Tömpe Péter tervezte, Strausz György készítette 2007-ben.

Kossuth Lajos utca 14–16.

Miután az egyesületet hivatalosan bejegyezték, a Kossuth Lajos utcában talált irodára. Wagner János építőmester – Ybl Miklós kortársa, munkatársa – 1890-ben vette meg az itt álló két házat (ma 14–16. szám), lebontotta őket, és neoreneszánsz bérházat épített helyettük, ahová családjával együtt beköltözött. A Kossuth Lajos utcai bérlők között volt orvos, jogász, országgyűlési képviselő, még vegyész is: Veith Sándor, a pardubicei kőolaj-finomító igazgatója, aki Than Károlynál tanult. Érdemesnek tűnik megemlíteni, hogy a Múzeum körúti, Than-féle Vegytani Intézetet is Wagner építette.

Az MKE a félemeletesen bérelt helyiséget. A szép belső udvarban, a Wagner-udvarban ma is sokan megfordulnak.

Bajcsy-Zsilinszky út 21.

Az első világháború idején és a háborút követő „rossz gazdasági helyzet, munkanélküliség stb. következtében a vegyészeknek sem volt energiájuk egyesületi életük folytatására. A pangás évei után határkőnek számított, hogy az MKE az 1926. évi közgyűlésen a tiszteletbeli elnökök, Ilosvay Lajos és Buchböck Gusztáv, valamint a névleges elnök, Kohner Adolf mellé ügyvezető elnököt választott Pfeifer Ignác ny. műegyetemi tanár, a Tungsram-kutatóintézet igazgatója személyben... [aki] az egyesület részére új otthont talált a Magánmérnökök Országos Szövetsége (Vilmos császár u. 21.) klubhelyiségében” – írja a centenáriumi könyvben Móra László és Liptay György. A Magánmérnökök Országos Szövetségét Zielinski Szilárd, a Műegyetem első műszaki doktora alapította 1905-ben.

A Bajcsy-Zsilinszky útra és az Ó utcára néző „Ipar-udvar”-t a dúsgazdag Freystadtler Antal építtette. A tervező az akkor még fiatal, később világhírű bécsi Otto Wagner volt, akit kollégája, a Pestre települt Kallina Mór segített. A kivitelezéssel (1871–72) a neves Pucher Józsefet bízták meg; ő később is megjelenik a történetben. A hegyesszögű saroktelken álló épület sarkára Wagner lekerekített oldalú helyiségeket tervezett. A homlokzatot Lotz Károly freskói díszítették. Freystadtler és családja az első emeleten lakott; a felsőbb szintek bérlői között akadt országgyűlési képviselő és operaházi énekesnő is. A félemeleten varrodát, irodákat alakítottak ki. Az Ipar-udvar Pest építészetének egyedülálló emléke (vagy inkább az volt) [2]. A Freystadtler család extravagáns tagjairól Kövér György írt a *Holmiban* (<https://www.holmi.org/2001/07/kover-gyorgy-bujalkodastol-a-nymphomaniaig-freystadtler-flora-tortenetei>).

Andrássy út 23.

A Magánmérnökök Országos Szövetségének címe hamarosan Andrássy út 23. lett, és az MKE irodái is oda költöztek. A háromemeletes, belső udvaros bérpalotát Pest-Lipótváros országgyűlési képviselője, Wahrmann Mór építtette, a házat az akkoriban népszerű Freund Vilmos tervezte. A főbejárat melletti szobrokat Stróbl Alajos, a kovácsoltvas elemeket Jungfer Gyula, „a szép kapuk mestere” készítette. Az épületet több tulajdonos után 1926-ban a Magyar Általános Ingatlanbank Rt. vásárolta meg, amely itt rendezte be központi irodaházát. Ekkor került ide a Magánmérnökök Országos Szövetsége és az MKE. Lakók is maradtak a házban, itt élt például Heyrovský Emil, a Brassói Bánya és Kohó

Rt. és a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. igazgatója, a polarográfiát feltaláló Jaroslav Heyrovský rokona.

A Magánmérnökök Országos Szövetsége rendszeresen szervezett felolvasóesteket, ahol Babits Mihály és József Attila is szerepelt. Az MKE tudományos előadásain a közönség, többek között, Hevesy Györgyöt, Polányi Mihályt, Varga Józsefet, Irving Langmuirt és Wolfgang Ostwaldot hallgatta.

Az 1944. márciusi német megszállás után a Magyar Mérnökök és Építészek Nemzeti Szövetsége foglalta el az elsősorban zsidó építészeket tömörítő Magánmérnökök Országos Szövetsége helyiségeit, így az MKE irodáit is. [3]

Puskin utca 11–13.

Az MKE vezetősége 1944-től Gróh Gyula és Erdey-Grúz Tibor egyetemi szobáit használta – a Pázmány Péter Tudományegyetem, a későbbi ELTE Trefort kerti F épületében (akkor még Esterházy utcának hívták a Puskin utcát, ahová a leveleket kellett címezni). A ház eredetileg a Műegyetem kémiai épülete volt. 1880–1882-ben készült Steindl Imre tervei alapján, a falát Zsolnay-kerámia díszítette. A Budapesti Tudományegyetem II. számú Kémiai Intézete 1909-ben költözött ide; a Műegyetem távozása után a Trefort kerti kampusz többi épületét is a tudományegyetem kapta meg.

Így történhetett, hogy a Népművelési Bizottság 1936-ban szabadegyetemi Nyugat-estet rendezett a II. számú Kémiai Intézet „nagytermében”. Török Sophie, Babits feleségének beszámolója szerint: „A hallgatóság, melynek nagyrésze a padok közt állva szorongott, kényelmetlen helyzetében is mozdulatlan csöndben,

– majdnem csupa fiatalok, egyetemi ifjúság, – ők is, ámult áhitatos arcukkal segítettek erősíteni az illúziót, hogy ma este a háború előtti évek egy nagy estjét éljük s kissé szorongva lelkese-dünk Ady Endréért s a forradalmi Nyugatért.” [4]

Zichy utca 4.

Az MKE irodája 1949–50-ben a Zichy utca 4.-ben működött. A házat a festő Barabás Miklós építtette 1871-ben (az akkor még Újnak nevezett utcában): „1870-ben budai nyaralómat eladtam és Pesten az új-utcai házamat két emeletnyi magasságra építtettem föl. De egyik pinczei oszlop nem bírván meg a nyolcz bolthajtás súlyát, összeomlott, mire azt ajánlottam Pucher József építőmesternek, vegye meg tőlem a házat, mert nekem már nincs hozzá bizalmam. Azt ajánlottam neki, fizesse meg a telket és azt a készpénzt, a mit az építkezés folyamán neki átadtam. Előnyös fizetési föltételek mellett ő készséggel elfogadta ajánlatomat s olyan szerencsés volt, hogy még a krach előtt úgy adta el, hogy a beomlással okozott kára is megtérült.” [5]

Szalay utca 4.

1948-ban szovjet mintára létrehozták a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségét (MTESZ). Az MKE a MTESZ tagegyesülete lett. [6]

A MTESZ (és az MKE) 1950-ben a Magyar Mérnöki Kamara korábbi székházába költözött. A Kamara csak néhány évig hasz-

nálhatta ezt az épületet, mert 1945-ben Szálasi rendeletére megszűntették a szervezetet. A háború után először a mérnök szakszervezet kapta meg, aztán a Minisztertanács irodái költöztek ide, és közben a MTESZ-nek is jutott hely.

Podmaniczky utca 45.

A MTESZ 1952 és 1957 között a Podmaniczky (akkor Rudas László) utcában kapott helyiségeket.

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy 1893-ban vette meg a Podmaniczky és a Vörösmarty utca sarkán lévő telket, páholyház céljára. A szabadkőműves szervezet, tervpályázat alapján, Ruppert Vilmost bízta meg a tervezéssel. Róth Miksa üvegfestőmunkákat ajánlott fel, Than Mór korábbi nagymesterek arcképeit festette meg. Az épületet 1896-ra készült el.

Az I. világháború alatt a Nagypáholy hadikórházat működtetett itt. 1919-ben a tanácskormány lefoglalta a Nagypáholy vagyonát és az épületet. A következő évben a szélsőjobboldali MOVE (Magyar Országos Véderő Egylet) költözött be, és később a saját nevére íratta az épületet. 1945 februárjában a szabadkőművesek

visszakapták a páholyházat. Akadozva megindult a helyreállítás, de nem fejeződhetett be teljesen. 1950-ben az ÁVO foglalta le az épületet, amely ezután a Belügyminisztérium kezelésébe került. [7] Itt telepedett le egy időre, többek között, a MTESZ és vele együtt az MKE.

A régi berendezés egy része a Nemzeti Múzeumba került, és a műemlékké nyilvánított nagyterem még őrzi az eredeti festés töredékét. A felújított épületben ma a Mystery Hotel Budapest működik...

Szabadság tér 17.

1957-ben a MTESZ (és az MKE) a korábbi Tőzsdepalotába költözött. Ennek az épületnek a története is messzire nyúlik vissza.

A kiegyezés után a Lipótvárosban jelölték ki az új magyar főváros adminisztratív, politikai, közigazgatási központját. A korábban kaszárnának és börtönnak használt Újépületet (Neugebäude) – itt végezték ki Batthyány Lajost is – lebontották. A helyén alakították ki a Szabadság teret 1897-ben (1900-ban nevezték el így a szabadságharc emlékére).

A tér nyugati oldalán épült fel 1907-ben, Alpár Ignác tervei alapján, a Tőzsdepalota. Az „épület középpontjába a kupolacsarnok került, a két végén egy-egy, 18 méteres belmagasságú, hatalmas ablakai révén jól benapozott tőzsdeteremmel, északon az áru-, délen az értéktőzsde termével. A terek az öt belső udvarról kaptak természetes megvilágítást. A 145 méter hosszú főhomlokzat egyiptomias hatású, az oldalsó és hátsó homlokzatok inkább klasszicizálóak.” [8]

A Tőzsdepalota 1948-ig volt kereskedelmi központ. Idekerült aztán a Lenin Intézet, a helyére pedig a MTESZ (az MKE irodáival együtt). Az épület másik felét a Magyar Televízió kapta meg. Az eredeti tervek szerint a televíziót tovább akarták költöztetni, és a Magyar Technika Háza/MTESZ duóé lett volna minden négyzetméter. Nem így lett. A MTESZ és az MKE 1972-ben, a televízió 2009-ben költözött ki, az épület azóta üresen áll.

Tömpe Péter elbeszélése szerint a gazdag dokumentumgyűjteményt bepalaszták (!), és később ugyan megbontották a falat – de a kémikusokat már megelőzték...

Anker köz 1–3.

A Tőzsdepalotából az Anker-palotába kellett áthurcolkodni (legalább ez is palota volt, bár az irodák inkább sötétnek tündek, semmint fényűzőnek).

Az Anker-palota helyén az 1800-as években egyemeletes ház állt; ennek a helyén épült fel 1864-ben a híres Gyertyánffy-ház, Pest első négyemeletes lakóháza. „A Gyertyánffy-ház falát – írta Sárközi Mátyás – a Wagner-ház avagy a Fehér Lúd támasztotta, benne az Óbudáról elűzött s ide áttelepült zsidók betegsegélyző egyletének székházával. De mindkét épület lebontásra került, mert a bécsi Anker életbiztosító társaság a lehető legnagyobb vonalúbb módon akarta megmutatni, hová érdemes berakni a pénzt, és Alpár Ignáccal, a kor grandiózus pesti palotáinak tervezőjével 1908-ban felhívta e kettős telken magyarországi székházát. Nyomasztóan nagyra sikerült, tetején piramissal, homlokzatán timpanont tartó masszív oszlopokkal, erkélyekkel, bástyákkal, girlandokkal, szobrokkal, sárga kerámiadíszekkel. Manapság kissé kopott.” [9]

Az 1910-re elkészült épület alapozásánál vasbeton szerkezetet használtak, ami akkor még újdonságnak számított. A főhomlokzat középső tornyára földgömböt tartó sasokat ültettek. A timpanon közepén található mélyedésben eredetileg anker (horgony) volt. A kicsit feljebb álló nőalakok homokórát tartanak a kezükben. Az idő pénz?

Az épület bérházként is szolgált (a második világháború után államosították). Sok híres lakója volt, köztük Szondi Lipót pszichiáter, aki rendszeresen tartott szemináriumokat a lakásán, a közelmúltban pedig Hofi Géza.

Fő utca 68.

A rendszerváltás után, 1990-ben újra költöztek a MTESZ-szervezetek irodái, ezúttal a Fő utcába (eredetileg a Magyar Királyi Ipari Anyaghivatal, aztán Országos Anyag- és Árhivatal, Könnnyűipari Minisztérium épületébe).

Az Anyaghivatal székházának felépítését Varga József vegyészmérnök, iparügyi miniszter rendelte el 1941-ben, és az épületnek már 1942 nyarára el kellett készülnie. Janáky István tervezte, Szendrői Jenő volt a statikus, Sorg Antal cége a kivitelező. „Az épület további részlettervei, egyedi statikai számításai, vasalási tervei, anyagkalkulációi folyamatosan születtek meg úgy, hogy közben a kivételes hideg télben folyt a vasbeton gerendák, pillérek, födémelek betonozása. A vasaláshoz Sorgék újításaként – anyagmegtakarítás céljából – »csavart« betonvasat használtak. (A csavarás miatt a vas magasabb húzófeszültséget bír el.) Az építési engedélyt is – a különböző hatóságok egyedi kedvezményével

– később szerezték meg. A fagyos időjárásban egy favázis, nád-pallókkal szigetelt burkolatot emeltek az építkezés fölé, a felhasználandó kavicsot pedig hőszigetelt barakkban tárolták, gőzzel forrósították.” [10]

A tervezés idején Janáky István szívesen szerepeltetett társ-művészeti alkotásokat az épületein. Az Anyaghivatal oldalára két dombormű került, Borberek Kovács Zoltán munkái.

Az épület, a MTESZ megszűnése miatt, a 2000-es évek elején kiürült.

Hattyú utca 16.

A Magyar Kémikusok Egyesülete a közeli Hattyú utca elején talált alkalmas irodát, 2024 nyaráig itt működött.

A mai épület elődje egy ötszögű ház volt, amelyben még prés-háznak is jutott hely. 1913-ban saroktoronyos, szecessziós bérház

épült a helyén. Az épület Budapest ostromában súlyosan megsérült, a helyreállításkor – mint sok más helyen – levették a megmaradt díszítőelemeket. Az MKE irodái a 2. emeleti, remekbe szabott körfolyosóról nyíltak. A sok szép lépcsőházi üvegablak közül az egyik földszinti táblán, persze, hattyú úszkál.

Fehér út 10. (White Office)

A felvételeket Horváth Imre készítette

A White Office irodaházat a korábbi Finommechanikai Vállalat (FMV) ipari parkjában alakították ki. A gyárnak az építészettörténetben talán kevésbé, de a technikatörténetben és a közelmúlt magyar történelmében mindenképpen megvan a helye.

Az 1. számú Finommechanikai Vállalatot az 1951–1955-ös évek ipar- és haditechnikai fejlesztési előírásai nyomán hozták létre, és 1951–52-ben költözött a Fehér útra. Kezdetben rádiólokátorokat fejlesztett-gyártott, később megindult a mikrohullámú láncok tervezése, gyártása, telepítése. „Az FMV is részt vett az Erdő-Irak, a Szahara-Líbia, a Pálma-Szíria és a Liget-India projektekben a nyolcvanas években. Tudnunk kell, hogy ekkor Magyarország külföldi piacokon is versenyképes elektronikai hadviselési eszközöket gyártott. A Videoton fogta össze a projekteket, amelyekben szinte az összes hazai elektronikai gyártó részt vett. Az FMV által készített szórt spektrumú mikrohullámú frekvencián működő rádióberendezésekből még Peru (!!!!), valamint Irán is vásárolt.” [11]

A Finommechanikai Vállalat a rendszerváltás után szétesett. Történetének egyik elágazásaként jött létre a „Fehéiroda”. ●●●

TOVÁBBI IRODALOM

- [1] Devescovi Balázs: Eötvös József első lipótvárosi lakhelye: a Wodianer-ház. Irodalomtörténeti Közlemények (2016) 789.
- [2] Brunner Attila: Egy multikulturális magánpalota. Budapest (2019) december, 10.
- [3] Vámos Dominika (Építészforum); <https://epiteszforum.hu/elhallgatott-epizodok-a-magyar-epiteszek-20-szazadi-tortenetebol-3>
- [4] Török Sophie: A Szabadegyetem Nyugat-estje. <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00604/19128.htm>
- [5] Barabás Miklós emlékiratai. <https://mek.oszk.hu/15200/15266/15266.pdf>
- [6] Németh József: Műszaki fejlődés – természettudományos műveltség/Műszaki és Természettudományi Egyesületek, Társaságok Magyarországon. MTESZ, Budapest, 1998.
- [7] Keresztessy Csaba: A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholypályázat története. Műemlékvédelem (1995). https://library.hungaricana.hu/hu/view/SAK_KOHI_Msz_1995_01_02?pg=6&layout=s
- [8] Bán Dávid (Építészforum); <https://epiteszforum.hu/ugy-maradt-a-teveszekhazkent-ismert-tozsdepalota-tortenete>
- [9] Sárközi Mátyás: A király utcán végestelen-végig. Holmi (2005) szeptember. <https://epa.oszk.hu/01000/01050/00021/11.html>
- [10] Vámos Dominika (Építészforum); <https://epiteszforum.hu/elhallgatott-epizodok-a-magyar-epiteszek-20-szazadi-tortenetebol-6>
- [11] https://lazaribibi.blog.hu/2016/06/01/a_finommechanikai_vallalat_tortenete